
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ

ΕΙΝΑΙ Η ΑΝΤΙΦΑΤΙΚΟΤΗΤΑ Η ΚΙΝΗΣΗ ΚΑΙ Η ΥΛΙΚΟΤΗΤΑ;

[Από τον συνεργάτη του Περιοδικού κ. Θ. Καβάση πήραμε το ακόλουθο σχόλιο με την παρουσίαση του έργου του στην *Επιθεώρηση*. Στις παρατηρήσεις του κ. Καβάση απαντά η συνεργάτιδά μας Δρ Μάρω Παπαθανασίου, που παρουσίασε το δημοσίευμα του κ. Καβάση «Η αντιφατικότητα είναι η κίνηση και η υλικότητα» (Βλέπε ΕΦΕ τεύχος 5)].

* Στον τόμο 2 τεύχος 5, του Μαΐου 1985 η Δρ Μάρω Παπαθανασίου κάνει παρουσίαση και κριτική του έργου μου «Η αντιφατικότητα είναι η κίνηση και η υλικότητα».

Μολονότι παραθέτει αρκετά μέρη του έργου διαφεύγει η παρουσίαση της ουσίας, έτσι που είναι φανερό πώς για κάποιο λόγο δεν μπορέσαμε να επικοινωνήσουμε.

Με τη γνώμη της πώς η έκθεση των απόψεων στο έργο γίνεται χωρίς λογική αλληλουχία δεν συμφωνώ. Χρησιμοποιώ μια άλλη λογική που πολλές φορές απαιτεί μια άλλη λογική αλληλουχία. Η λογική που χρησιμοποιώ είναι ένας τύπος άκρας διαλεκτικής λογικής που έχοντας σαν πυρήνα του την αντιφατικότητα όχι μόνο δεν συμπορεύεται αλλά πάρα πολλές φορές φαντάζει παράδοξος από την καθιερωμένη λογική, αρνούμενος το νόμο της ταυτότητας. Έτσι λοιπόν πολλές φορές για να γίνει κάτι πιο κατανοητό παρουσιάζεται καλλίτερα από το τέλος προς την αρχή, ή παράλληλα από την αρχή και το τέλος προς το μέσο, ή ακόμα όχι πιο σπάνια πετώντας από θέση σε θέση έτσι που ενώ μπορεί να φαντάζει αλλοπρόσαλλα να έχει καλύτερα αποτελέσματα. Όλα αυτά γιατί θεωρώντας ένα γεγονός μέσα από την αντιφατική του φύση η κάθε λογής αλληλουχία μέσα στο είναι του παίρνει ρεούμενη και απεριόριστα πολυδιάστατη μορφή. Είναι φορές λοιπόν που δεν υπάρχει άλλη επιλογή εκτός απ' αυτή που καθιερωμένα φαντάζει αλλοπρόσαλλη.

Υπάρχουν απεριόριστοι τύποι λογικής που συνιστούν ένα αντιφατικό σύνολο με πόλους από τη μια τη διαλεκτική, τη ρεούμενη λογική, και από την άλλη τη μεταφυσική, τη στατική. Ανάμεσα από τους δυο αυτούς πόλους υπάρχουν απεριόριστες θέσεις αντιφατικού μέτρου διαλεκτικής — μεταφυσικής, που κάθε τέτοια θέση είναι κάποιος τύπος μικτής λογικής τόσο διαλεκτικού μέτρου όσο επιτρέπει το μεταφυσικό του και τ' αντίθετο. Οι λογικές φόρμες των πόλων σπάνια χρησιμοποιούνται. Χρησιμοποιούνται όλες οι ενδιάμεσες φόρμες που πολλές φορές το διαλεκτικό

τους μέτρο είναι αναγκαίο να διαμορφώνεται από το θέμα, τις συνθήκες και την περίσταση.

Κάθε ένας απ' αυτούς τους τύπους της λογικής αποκαλύπτει και ένα άλλο πρόσωπο του κόσμου μας. Εγώ σ' αυτό το έργο φιλοδοξώ να χρησιμοποιήσω αμιγή διαλεκτική φόρμα που είναι αντιφατική και ρεούμενη. Αυτό είναι ένα πρόσωπο της ουσίας του έργου μου. Θα χαιρόμουν αν η κ. Παπαθανασίου επεσήμανε θέσεις μέσα στο έργο που δείχνουν ότι έχω κάνει μεταφυσικές παραχωρήσεις.

Δεύτερο μέρος της ουσίας του έργου είναι το μοντέλο που δεν φιλοδοξεί να είναι μαθηματικό. Μέσα όμως από την νοητική διαμόρφωσή του, όντας, κατά τη γνώμη μου, λογικό αναπόφευκτα παίρνει και μια τέτοια διάσταση.

Είναι μια ουσιαστική πλευρά του έργου το μοντέλο, γιατί όλοι οι συλλογισμοί που αναφέρονται στο έργο δικαιολογούνται με κάποιο τρόπο από τη λειτουργία του μοντέλου. Για να διαπιστωθεί όμως αυτό χρειάζεται μια υπομονετική μελέτη, αφού σε ένα σύνθετο έργο δεν είναι ολοφάνερος ο κώδικάς του.

Η κα Παπαθανασίου διαπιστώνει την επίδραση μεγάλων επιστημόνων και σοφών στο έργο, χωρίς να διαπιστώνει τον τρόπο που οι απόψεις τους ενσωματώνονται μέσα στο μοντέλο.

Ακόμα δεν μπόρεσα να κατανοήσω τον τρόπο με τον οποίο θεωρεί ότι το έργο είναι επηρεασμένο από την αρχή της αβεβαιότητας, εκτός αν εννοεί κάποια αντίθετη επίδραση, αφού από ό,τι γνωρίζω η φιλοσοφική διάσταση της αρχής αυτής είναι αντίθετη με την αντιφατική φύση του κόσμου μας, μολονότι τα πειραματικά δεδομένα που χρησιμοποιούνται γι' αυτή την άποψη νομίζω ότι συνηγορούν υπέρ της αντιφατικής φύσης και όχι της συμπληρωματικής φύσης του. Ακόμα στο δικό μου έργο η κάθε λογής συμπληρωματικότητα νομίζω πως βρίσκεται σε διωγμό. Για να γίνω πιο σαφής, το αντιφατικό δεν συνιστά μόνο μια ενότητα, που μέσα της αλληλοπροεκτείνονται όλα τα αντίθετα, αλλά είναι μια διαμορφωνόμενη ενότητα που είναι μέρος της υπόστασης όλων των όντων και με διαφορετικό τρόπο κάθε φορά, έτσι που γίνεται στοιχείο ατελειώτων αντιφατικών ενοτήτων. Για μένα λοιπόν αρχή της αβεβαιότητας δεν υπάρχει. Υπάρχει η αβεβαιότητα της ρεούμενης θεώρησης που θα την έλεγα διαλεκτική αμφιβολία, ή άλλοτε αμφισβήτηση που ακολουθείται από τη διαλεκτική σεμνότητα.

Αναφέρει η κα Παπαθανασίου σειρά κοσμολόγων που οδηγήθηκαν δια μέσου της κβαντομηχανικής στη διατύπωση του ανθρώπινου αξιώματος που γενικά διατυπώνεται από τον Χουίλερ στην άποψη πώς ο παρατηρητής είναι τόσο ουσιώδης παράγων στη δημιουργία του σύμπαντος όσο το σύμπαν στη δημιουργία του παρατηρητή. Είναι αλήθεια πως συνηθίζω τέτοιες προτάσεις και προσεγγίσεις μέσα στο έργο· είναι όμως σίγουρο πως όχι με τόσο πομπώδεις αξιώσεις, αφού νομίζω πως κανένα δεν δημιουργεί κανένα αλλά απλώς διαμορφώνει. Σε μια διαλεκτική θεώρηση τέτοιες απόψεις είναι πολύ κοινές, αφού κάθε τι, όντας με το δικό του τρόπο αντιφατικό «σκέλος» του σύμπαντος, διαμορφώνει το σύμπαν τόσο όσο διαμορφώνεται από το σύμπαν. Ο Χουίλερ μάλλον εδώ ανακάλυψε κάτι πολύ παλιό, την αλληλεπίδραση των όντων που είναι μια διάσταση της αντιφατικής τους φύσης.

Αν λοιπόν συμπίπτουμε κάπως είναι σίγουρο πώς αυτό γίνεται από άλλους δρόμους και με άλλες προθέσεις.

Το δυσμενέστερο όμως σημείο της κριτικής είναι η άποψη της κας Παπαθανασίου ότι το έργο δεν είναι επιστημονικό, και είναι πιθανό να έχει βάσιμους λόγους να το λέει, που όμως δεν γίνονται φανεροί. Έχει βέβαια επιχειρηθεί κάποια θεμελίωση της άποψης με μια μονοκοντυλιά που όμως, όντας τελείως αόριστη, την νομίζω αντεπιστημονική.

Βέβαια το έργο δεν ξεκίνησε με σκοπό να είναι επιστημονικό, αλλά περιέχει το μεράκι ενός λογικού παιγνίου που ξεκινά από την προϋπόθεση ύπαρξης απεριόριστων σημείων, που έχουν σαν μοναδική αρχική ιδιότητα να κινούνται ευθύγραμμα και ομαλά το κάθε ένα προς διαφορετική κατεύθυνση. Με αυτούς τους δυο βασικούς όρους συντίθεται το μοντέλο που κάνω το παν να είναι μιας συνεπούς νοητικής φόρμας, και συγκεκριμένα της αμιγούς διαλεκτικής. Το μοντέλο φροντίζει στην παρακάτω διαμόρφωσή του να μην αντιστρατεύεται στα επιστημονικά δεδομένα, μα να διαμορφώνεται από αυτά και όταν δεν το επιτρέπει άλλο η ελαστικότητά του, τότε με τρόπο, που δικαιολογείται μόνο από το μοντέλο, ερμηνεύει αυθαίρετα αυτά τα επιστημονικά δεδομένα. Το μοντέλο βέβαια δεν κάνει κυνήγι δεδομένων, αλλά όποτε είναι αναγκαίο εμπλέκεται μ' αυτά.

Έτσι θα μπορούσε να θεωρηθεί αντεπιστημονικό από μια στενή και περιορισμένη όψη. Από μια πλατύτερη όψη όμως και στο μέτρο που το μοντέλο πετυχαίνει να είναι ένα πλαίσιο που μπορεί κάποιος να διαμορφώσει μια αμιγή διαλεκτική προσέγγιση το έργο είναι επιστημονικό. Αν ακόμα αποδειχτεί ότι οι απόψεις των επιστημόνων που αναφέρει η κα Παπαθανασίου στην κριτική ενσωματώνονται με ένα διαλεκτικό τρόπο στο μοντέλο, τότε το έργο είναι και καλό.

Θ. ΚΑΒΑΣΗΣ
ΠΑΛΛΗΝΗ
ΑΤΤΙΚΗΣ

✿ Για να αρθεί κάποια αθέλητη παρεξήγηση των γραφομένων στην κριτική μου σχετικά με την εργασία του κ. Θ. Καβάση «Η αντιφατικότητα είναι η κίνηση και η υλικότητα», θα ήθελα να παρατηρήσω τα εξής:

Όταν αναφέρομαι σε «έκθεση απόψεων του συγγραφέως, η οποία γίνεται χωρίς λογική αλληλουχία, με αποτέλεσμα αφ' ενός να υπάρχουν χάσματα και αφ' ετέρου επαναλήψεις που δυσκολεύουν την ανάγνωση», είναι φανερό ότι εννοώ τον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας εκθέτει τις απόψεις του, και όχι την όποια διαλεκτική που χρησιμοποίησε για να φθάσει σ' αυτές τις απόψεις.

Όσον αφορά στο χαρακτηρισμό της εργασίας του ως μη επιστημονικής, αυτός οφείλεται σε δύο λόγους: α) Δεν παρουσιάζεται κάποιο μαθηματικό πρότυπο που να κωδικοποιεί τις εκτιθέμενες απόψεις (αυτός ο λόγος μπορεί να παραβλεφθεί, εφόσον ο συγγραφέας δηλώνει ότι το μοντέλο του δεν φιλοδοξεί να είναι μαθηματικό). β) Αν το μοντέλο φιλοδοξεί να είναι φιλοσοφικό, νομίζω ότι θα έπρεπε να προηγηθεί μια αυστηρή παρουσίαση της λογικής ή διαλεκτικής, η οποία χρησιμοποιείται για τη συναγωγή συμπερασμάτων του συγγραφέως. Επιπλέον, η παντελής έλλειψη βιβλιογραφικών σημειώσεων υποβιβάζει, κατά τη γνώμη μου, το επίπεδο της εργασίας.

Παρ' όλα αυτά δεν κατέκρινα τις ιδέες του συγγραφέα, ακριβώς γιατί είδα την ουσία τους πίσω από τις όποιες ατέλειες παρουσιάσεώς τους. Και λυπούμαι που παρεξηγήθηκαν ακόμα και τα γραφόμενα σχετικά με την άποψη του Wheeler για την αλληλεπίδραση σύμπαντος — ανθρώπου. Αν τα ανέφερα, το έκανα ακριβώς για να φανεί η, έστω και από διαφορετικούς δρόμους, σύμπτωση κάποιας ιδέας του κ. Καβάση με εκείνες των συγχρόνων μεγάλων κοσμολόγων.

ΔΡ ΜΑΡΩ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΛΕΚΤΩΡ ΤΟΜΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ